

KRISTEN GEMENSKAP

Av professor ANTON FRIDRICHSEN, Uppsala

VAR och en, som med uppmärksamhet söker följa tidens företeelser, måste snart upptäcka, att frågan om åstadkommandet av en hållbar, bärkraftig gemenskap mellan människorna är ett bland de mest brännande problemen. Det har inträtt ett påtagligt omslag i det äldre kulturläget, som framför allt var präglad av en kraftig, entusiastisk och kampglad individualism, som stred för personlighetens rätt och frihet i den optimistiska tron, att om världen kommer att bestå av fria, självständiga personligheter, så skola alla problem lösas av sig själva och en form för gemenskap finnas, i vilken den enskilde kan vara sig själv, på samma gång han ger sitt bidrag till det allmänna bästa.

Under detta kulturskede var individualismen icke bara en rättighet utan även en plikt. En plikt mot individen själv och en plikt mot samhället, som skulle uppbyggas av och på fria personligheter.

Varför ha vi nu kommit bort från denna optimistiska, seger-sälla personlighetskult, kommit därhän, att det vi främst fråga efter, är möjligheten av gemenskap, samkänsla, sammanlevnad, samarbete? — Det är lätt att se, att sociala och ekonomiska faktorer därvidlag ha spelat en stor roll. Det gick icke så lätt att ordna samhället, som den liberalistiska idealismen föreställde sig. Den personliga friheten ledde till stora misshälligheter, vilka framkallade en våldsam reaktion mot den liberala åskådningen och politiken. Och numera torde det knappast vara många, som våga att *oavkortat* hävda den personliga frihetens ideal såsom praktiskt genomförbart och önskvärt.

Dock icke bara politiska, sociala och ekonomiska faktorer är det givetvis, som ha avlägsnat oss från den rena individualismen. Även inre motiv, ideella krav och psykologiska erfarenheter, ha kraftigt gjort sig gällande. Känslan av isolation, ensamhet, tomhet mitt i kretsen av medmänniskor verkar skrämmande, gör betänksam. Medvetandet om, att vi människor ju egentligen exi-

stera för varandra och icke för oss själva, vaknar med stor styrka under de upprivande sociala och mellanfolkliga konflikterna och riktar sin anklagelse mot individualisten, som först och främst är betänkt på att hävda och skydda sin rätt till livet och livets möjligheter, även om han på tusen sinom tusen sätt är beroende av andra. Visserligen arbetar han även själv i stor utsträckning med och för andra, men i allt detta vill han dock ytterst hävda sig själv, och allt och alla, som på något sätt vilja göra intrång på hans område, blanda sig i hans suveränitet, möta en bestämd avvisning. Känslan av att vara förankrad innerst inne i en hård egoism tränger i vår tid fram till mångas medvetande och uppfyller dem med obehag och oro, med ett ont samvete, som gör isolationen, ensamhetskänslan, anblicken av det i inbördes strid sig förtärande Västerlandet ännu mer kuslig.

Individualismens tid var full av sammanslutningar, ordnar, klubbar och föreningar, som skulle bryta isolationen, stilla den ensamma människans behov av gemenskap. Men alla dessa kretsar voro behäftade med det felet, att man där valde sig sin nästa, komponerade sin miljö efter egen smak och eget tycke; därför blev det ingen äkta gemenskap, utan bara en konstgjord, detta ordens- och föreningsliv var endast en maskerad egoism. Gemenskapen måste ha en både djupare och bredare bas, om den skall vara äkta, hållbar, bärkraftig.

Vad kan det då vara, som skulle kunna skapa en sådan äkta gemenskap, bryta isolationen och göra slut på splittringen?

Vi bevittna tvenne gigantiska försök att återupprätta folkgemenskapen och bryta individualismens, liberalismens makt: kommunismen och den tyska nationalsocialismen. Båda dessa rörelser ha framgått ur världskrigets fruktansvärda sammanbrott och bottenlösa elände. De ha därför fått en våldsamt revolutionär karaktär, och det är därför en stor fråga, om de kunna leda till varaktiga resultat. Reaktionen måste väl komma, därför att den nya livshållningen och livsordningen har vunnits på bekostnad av värden, som äro omistliga, sedan liberalismen en gång har kämpat dem fram till seger. Den liberala individualismen har dock utlöst krafter och skapat ideal, som äro odödliga; personlighetens frihet, rätt och ansvar har framträtt såsom den innersta kärnan i kulturen på västerländsk mark, och det omistliga värdet i detta kan icke upphävas av individualismens alla fel och svagheter. I stället för liberalismen få vi nu en kollektivism, som våld-

för sig på personligheten, utplånar den och därmed det ädlaste och fruktbaraste, som den mänskliga odlingen har alstrat. Ett huvudresultat av kulturens historiska utveckling är dock den känslan, den ofrånkomliga övertygelsen, att utan personlig frihet är livet icke värt att leva. Tankefrihet, yttringsfrihet, arbetsfrihet äro elementära livsförnödenheter alldeles som sol och luft.

Det tycks vara mänsklighetens lott att i sina ideal och strävanden pendla fram och åter mellan extremer. Men över dessa ständigt skiftande bilder faller ett konstant ljus från den kristna livs-åskådningen och livsordningen. De stora problemen, som aktualiserats i kulturhistoriens kriser och genombrott, få därifrån en *principiell* belysning, som är konstant. Skiftande och växlande är däremot det *faktiska* inflytande, som kyrkan och dess tro kan utöva på tidernas personliga och samhällliga livsgestaltning. Hemligheten i denna kyrkans växlande förmåga att göra sig gällande som faktor i det allmänna andelivet skola vi ej här söka belysa. Endast så mycket är utan vidare klart, att växlingen hänger nära ihop med kyrkans eget inre förhållande till kulturen: endast då, när kyrkan vet att förena hävdandet av sin religiösa egenart med ett oreserverat positivt arbete med och för kulturen, kan den göra en kraftig och fruktbar insats. Just då, när »diastasen» fullt ut upprätthålles i syntesen, kan kyrkan vara jordens salt och världens ljus. När det kyrkliga och dogmatiska självmedvetandet går hand i hand med den tjänande viljan i alltomfattande öppenhet, då kan den kristna kyrkan bli en räddning ur förödande kulturkriser, som icke med egen inre kraft kunna framföda en ny, livskraftig totalitet. Måhända är en sådan tid inne nu, då individualism och kollektivism brottas på liv och död med ringa utsikt till att finna varandra och försonas i en högre enhet? Måhända skall det visa sig, att kristendomen, evangelisk kristendom, kan bygga upp en gemenskap, som är äkta, bärkraftig, hållbar, och som icke utplånar personligheten utan bevarar och fullkomnar den. Om det lyckas, då skall kyrkan kunna bli mäktig en avgörande insats i vårt tidevarvs kris. Faktiskt äro många ögon riktade på kyrkan med förväntan och hopp, ännu flera med undran, om hos den de krafter finnas, som saknas i världens försök att komma tillrätta med sig själv. Situationen manar den kristna kyrkan och dess teologi till allvarlig självbesinning, till att akta på sig själv och på tiden, till att noga göra sig räkenskap för sina möjligheter och sin aktuella uppgifter.

Hur har då den evangeliska kristendomen i sin kyrka organiserat förhållandet mellan den enskilde och kollektivet?

Den har förkastat alla tvångsätgärder gent emot den enskilde och hans övertygelse; den respekterar samvetet såsom den högsta etiska instansen; den gör den enskilde troendes personliga Gudsförhållande till kärnan i kristendomen och menar att just därigenom befrämja den gemenskap, som övervinner individens isolation, frälsar honom ut ur hans ensamhet och ger honom glädje, mod och kraft. Vi stå alltså här icke inför alternativet individualism eller kollektivism utan inför möjligheten av en högre enhet av båda. Ty den personliga religiösa tron fordrar såsom sitt komplement broderskärleken: tron kan icke leva utan kärlek; kärleken kan icke uppkomma utan tro. Men bakom dessa två med varandra förknippade begrepp, tro och kärlek, ligga ju individen och gemenskapen, individen *i* gemenskapen.

I detta inre sammanhang mellan tron och kärleken i den kristna kyrkan finna vi krisens lösning, den kristna enheten av individ och gemenskap, som blir mer och mer betydelsefull, ju skarpare motsättningen mellan den enskilde och kollektivet framträder i kulturlivet. Förhållandet är det, att den kristna individualiteten rör sig på ett annat plan än den liberala kulturindividualismen. Individualismen såsom allmänmänsklig företeelse representerar kravet på att vara sig själv, på frihet och möjlighet att förverkliga sitt eget personliga livsprogram. Detta är kärnan i den enskildes situation. Den diametrala motsatsen är tvånget, den tvingande nödvändigheten att inordna sig under en viss åskådning och levnadsstil. Gentemot den stolta känslan av frihet och självbestämelse uppställes glädjen i att uppgå i helheten, förlora sig själv för att återfinna sig i kollektivjaget såsom en del av det och ett med det. — Dessa motsättningar äro verkligen oförsönliga. De måste antingen ligga i strid på liv och död eller avlösa och efterträda varandra i ständig omväxling.

Men vad betyder individualitet och vad betyder gemenskap i den kristna kyrkan? *Henrik Ibsen* har en gång dragit en skarp gräns mellan »at være sig selv» och »være sig selv nok»:

Der ude under himmelens hvælv, mellem mænd,
det heder: Mand, *vær dig selv!*
Her inde hos os mellem troldenes flok
det heder: Trold, vær dig selv *nok!*

Sålunda undervisar Dovregubben Peer Gynt. Att »være sig selv» är motsatsen till den självhärliga egoismen; ja, motsättningen är så stark, att Ibsen genom »Knappestöberen» förkunnar: »Sig selv at være er sig selv at døde.» Bakom denna formulering ligger en kristen tanke, som har sin rot i Nya Testamentet: människans verkliga jag, det gudomliga anlaget i henne, kommer först då fram, när det naturliga, ohelgade, otuktade jaget dödas, övervinnes och avlägges genom kraften från Guds förbarmande nåd. Det är detta moment, som är det avgörande i religionens värld. Individualiteten, individen möter Gud och får sin prägel av detta möte. Detta betyder, att den enskilde möter Kristus och blir präglad av honom. Ty någon annan väg till Gud än Kristus finns icke i kristenheten.

Vi måste därför rikta blicken på den kristna individualiteten. Det individuella hos denna består först och främst i kampen mot det egna jaget, icke för att utplåna det, utan för att rena och helga det med Kristi andes hjälp. Denna kamp har en allt igenom individuell karaktär: varje kristen människa har sin speciella kamp att kämpa, som icke är identisk med någon annans. Mot detta svarar detta andra, att varje kristen har rätt och skyldighet att bilda sig sin egen personliga syn på Kristus och utveckla ett personligt förhållande till honom. Låt vara, att han därvidlag kan och måste bygga på kyrkans gemensamma tro och tradition, — han måste dock slutligen göra sig reda för, vad han själv tror om Kristus och finner hos honom.

Individualitet i kampen mot det egna jaget; individualitet i Kristusbilden och Gudstron! Den evangeliska kyrkan håller styvt på individualiteten här: inga schabloner, psykologiska eller dogmatiska, få inkräkta på denna frihet, som tillika är en skyldighet. Vi ha ingen lista över förbjudna böcker såsom Romarkyrkan; kyrkan framställer intet krav på absolut underkastelse under hennes lära och avgöranden utan vädjar endast till tanke, samvete och erfarenhet.

Men kan denna individuella religion bilda gemenskap? — Flera vägar föra med inre nödvändighet från personlig kristendom till gemenskapen. Men den stora kungsvägen är den, som utgår från syndaförlåtelsen eller *försoningen*. Falla skrankorna mellan människan och Gud, så falla i och med det samma även skrankorna, som skilja människa från människa. Den kristna individen tar skulden på sig inför Gud och ställer sig helt och hållet i beroende av

hans förlåtelse. Därmed följer av sig själv försoningen med medmänniskan. Och ur försoningen uppstår gemenskapen. Därför kan levande personlig religion endast bestå i gemenskapen. Individualistisk kristendom (om man får använda detta uttryck) betyder död för den individuella, den levande personliga kristendomen.

Den moderna sociologien har lärt oss, att på alla livsområden den enskilde får avgörande tillskott från sin miljö. Den enskilde individen växer fram på dess mark och skulle aldrig blivit till något utan dessa tillskott. I allra högsta grad gäller det om religionen och även om den kristna tron. Den bygger ju icke ytterst på individuella erfarenheter och upplevelser utan på den kristna uppenbarelsen, från vilken de avgörande impulserna komma. Och denna uppenbarelse är given i och genom *kyrkan*; det är hon, som allt ifrån den första kristna pingsten och till den dag som är här förmedlat det trosskapande uppenbarelsebudskapet till världen. Kyrkan är därför ingen förening, ingen sammanslutning av lik sinnade individer, utan hon är en överindividuell Gudsordning i världen, som bildar förutsättningen för trons födelse och tillväxt hos den enskilda människan.

Kyrkan är emellertid icke bara den nödvändiga förutsättningen för individens kristna tro, hon är även den ram, inom vilken den kristna gemenskapen kan förverkligas och ständigt förnyas. Medelpunkten i detta gemenskapsliv är gudstjänsten. Levande tro drivs av en inre nödvändighet till tillbedjan, bön och tacksägelse, och till *gemensam* sådan. Kärleken fordrar kultisk gemenskap, och endast denna motsvarar Guds väsen, som icke utlämnar sig till privat njutning utan omfattar och sammanfattar hela hans skapelse. Den individuella andakten kan därför icke isoleras från församlingens, från kyrkans gudstjänst, utan att tyna bort och dö.

Den kristna gemenskapen ger sig alltså utifrån den kristna tron. Försoningen med Gud ställer människan inför kärlekens livsuppgift, och denna uppgift kan endast lösas inom kyrkans ram, i den gemenskap, som får motiv, norm och kraft från församlingens överindividuella sfär. Där denna sanning blir glömd eller skjuten åt sidan och följaktligen den kyrkliga gemenskapen upplöses eller torkar in, där förtvinar även det individuella religiösa livet.

Det inre sammanhang, som här råder, äro vi nu äntligen på väg att upptäcka. Ett faktum är, att tidens nöd under spänningen mellan individuum och kollektiv med inre nödvändighet har skju-

tit kyrkotanken i förgrunden. Logiken i detta är klar och övertygande. Det rör sig om gemenskapens möjlighet och verklighet, och då måste blickarna rikta sig mot »de heligas samfund», mot den heliga allmänliga kyrkan. Dock icke bara tidens allmänna problematik utan även kristenhetens egen andliga svaghet och uppenbara brister peka åt samma håll: även kristendomen har i stor utsträckning förlorat gemenskapen och därmed sin religiösa sundhet, sin sälta. Den tvingas av tidsfrågan till självbesinning, och genom självbesinningen ledes den tillbaka till kyrkotanken.

I den evangeliska kyrkan kan individen finna och förverkliga äkta gemenskap utan att utplåna sig själv; tvärt om, den finner sig själv i gemenskapen. Påståendet är djärvt, men ofrånkomligt: det är givet i och med kristendomens väsen; det springer fram ur evangeliet; det reser sig ur kyrkohistorien. Försoningen med Gud är i eminent mening en individuell, en personlig sak. Men den kan aldrig bli en privatsak; ty Gud är icke vännen utan *Fadern*, och den som får barnaskapets gåva av honom, finner sig genast stående mitt i barnaskaran, han är sedan för all tid förbunden med brodern i kärlekens gemenskap, med församlingen i den kultiska enheten, som motsvarar Guds alltomfattande enhet.

Kyrkan är ofrånkomlig i sig själv, outhärlig i det rådande tidsläget. Men återupptäckten av kyrkan reser nya problem av olika slag: om kyrkans rätta organisation; om dess förhållande till staten (nu är problemet »kyrka och stat», icke såsom tidigare »kristendom och kultur»). Frågor resa sig även inom kyrkan rörande den enskilde och totaliteten. Ty detta problem är väl principiellt löst i kyrkan men erbjuder dock i praktiken icke ringa svårigheter. I synnerhet rörande trons formulering och gudstjänstens utgestaltning, i fråga om dogmen och liturgin. Härom har det ju kämpats häftigt och bittert under liberalismens tidevarv i en kamp, som var ofruktbar, därför att den blev förd utifrån världsligt-individualistiska förutsättningar. Nu kan och måste diskussionen bli fruktbar, emedan drivkraften i den icke längre är den enskilda, självhärliga människans anspråk utan kyrkans egen vilja till klarhet och samförstånd.